

OECD Ülkelerinde Sosyal Yardımların Yoksulluk Üzerine Etkisi¹

Abdullah ÖZDEMİR²

ORCID:0000-0002-7506-3431

Gamze Duygu İNCE³

ORCID: 0000-0002-7194-7889

Öz: Yoksulluk günümüzde ekonomik, sosyal ve siyasal birçok olumsuzluğa yol açan sorunların başında gelmektedir. Bu nedenle yoksulluğu önleyici tedbirlerin alınması, yoksulluğun yol açtığı ya da yol açacağı olumsuzlukların giderilmesi gerekmektedir. Sosyal yardımlar ise yoksulluğa bağlı sorunlarla mücadelede hemen hemen tüm toplumlarda yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biridir. Sosyal yardımlar genel olarak yoksul kesimin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik devlet tarafından yapılan aynı ve nakdi yardımları ifade etmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, OECD ülkelerinde sosyal yardım harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkisini ortaya koymaya yöneliktir. Çalışmada, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 36 OECD ülkesinin 2000-2018 yılları arasında sosyal harcamaları/GSYİH oranı ile yoksulluk göstergesi olarak milli gelirden en düşük pay alan %20'lik grup veri seti kullanılmıştır. Analizde birinci nesil birim kök testleri Im, Peseran, ve Shin (2003), Maddala ve Wu (1996), Choi (2001) uygulanmış, ikinci nesil birim kök testlerinden CADF testi ile durağanlık test edilmiş, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiye gösterebilmek amacıyla Westerlund ve Edgerton (2007) tarafından geliştirilen LM Bootstrap Panel Eşbütünleşme testinden yararlanılmıştır. Uzun dönem katsayı tahminleri FMOLS ile yapıldıktan sonra, kısa dönem ilişkiler için hata düzeltme modeli uygulanmıştır. Son aşamada Dumitrescu ve Hurlin (2012) Nedensellik analizi uygulanmıştır.

Analiz sonucunda sosyal yardımlar ile yoksulluk arasında çift yönlü anlamlı bir ilişkiye ulaşılmıştır. Sosyal yardım harcamaları artarken yoksulluk azalmakta, sosyal yardım harcamaları azalırken yoksulluk artmaktadır. Ele alınan ülkeler içinde, sosyal yardım

¹ Bu çalışma Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, SBE, İktisat ABD'nda tamamlanan aynı isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Prof.Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF, İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

³ Bilim Uzmanı, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, SBE.

Makale Geliş Tarihi: 06.05.2021 - Makale Kabul Tarihi:02.09.2021

harcamaları/GSYİH değişkeninin yoksulluğu azaltmada yüksek etkili olduğu ve ilk sıralarda yer alan ülkeler sırasıyla; Japonya, İsveç, İsviçre, İzlanda, Danimarka ve Avusturya'dır. Sosyal yardım harcamaları/GSYİH değişkeninin yoksulluğu azaltmada düşük etkili olduğu ülkeler ise; Slovenya, Slovak Cumhuriyeti, Türkiye, Meksika ve Litvanya olarak belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Yoksulluk, Sosyal Yardımlar, Panel Veri Analizi

Effect of Social Spending on Poverty in Oecd Countries

Abstract: Poverty is the leading problem that causes many economic, social and political issues. Therefore, measures to prevent poverty should be taken and the problems which are caused or will be caused by poverty should be alleviated. Social aids are one of the most widespread methods generally used by almost every society to fight the problem related to poverty. Social aids generally refer to goods and cash aids made by the state to meet the needs of the poor. The main aim of this study is to reveal the impact of social spending on poverty in OECD countries. In the study, the dataset of 36 OECD countries including Turkey for the years of 2000-2018 is used, which includes the data for social expenditure/GDP rate and as an indicator for poverty the %20 group which gets the least share from national income. In the analysis, the first generation unit root tests Im, Peseran, and Shin (2003), Maddala and Wu (1996), Choi (2001) were applied, one of the second generation unit root that the CADF test is used to test stationarity, and the LM Bootstrap Panel Cointegration test which developed by Westerlund and Edgerton (2007) is used to determine the long-term relationship between variables. After long-term coefficient estimates were made with FMOLS, error correction model was applied for short-term relationships. At the last stage, Dumitrescu and Hurlin (2012) Causality analysis was applied.

As a result of the analysis, a statistically significant two-way relationship between social expenditures and poverty is found. Poverty decreases as welfare spending increases, poverty increases as welfare spending decreases. Among the countries studied, Japan, Sweden, Switzerland, Iceland, Denmark and Austria takes place near the top where the social expenditure/GDP variable have a high impact on poverty reduction. The main countries where the impact of social expenditure/GDP variable is low in poverty reduction are Slovenia, Slovak Republic, Turkey, Mexico and Lithuania.

Keywords: Poverty, Social Expenditure, Panel Data Analysis.

Giriş

Günümüz toplumlarının çözmesi gereken ekonomik sorunlarının başında yoksulluk gelmektedir. Genel anlamı ile yoksulluk hayatta kalamayacak derecede gelir yoksunluğu anlamına gelmektedir. Daha geniş anlamı ile yoksulluk ise hayatta kalabilecek gelire sahip olmasına rağmen, gelir dağılımından daha az pay alması nedeniyle öteki haline gelen bireylerin yaşadığı toplumsal, ekonomik ve siyasi dışlanmışlığı ifade etmektedir.

Yoksullukla mücadelede devletler tarafından ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Bunlar dolaylı ve doğrudan politikalar olarak ifade edilmektedir. Dolaylı politikalar olarak ekonomik büyüme ve gelir dağılımının düzeltilmesine yönelik politikalar sayılabilir. Yoksullukla doğrudan mücadelede; istihdam teşvikleri ve istihdam yardımları, yoksul kesimlere mesleki bilgi ve beceri kazandırma ve kayıt dışı istihdam politikaları sayılabilir. Bu politikaların önemli araçlarından biri olan sosyal yardımlar doğrudan nakdi/aynı veya sosyal içerme politikaları olarak gerçekleştirilmektedir. Sosyal yardımlar Sanayi Devrimi öncesinde aile, çevre, din adamları ve diğer dayanışma kuruluşları tarafından gerçekleştirilmekteydi. Sanayi Devrimi ve Fransız ihtilali sonrasında İmparatorlukların yıkılarak ulus devletin oluşması ile sosyal yardımda bulunmak devletlerin görevlerinden biri haline dönüşmüştür. 1929 Ekonomik Krizinin etkilerini azaltma çabaları ve II. Dünya Savaşı sonrası güçlenen sosyal devlet anlayışı ile kamunun sosyal yardım harcamalarını üstlenmesine yönelik geniş uzlaş, 1970 sonrasında küreselleşmenin getirdiği neo-liberalleşme ile birlikte devletin müdahaleci politikaları yerine aktivist olmayan politikaları tekrar gündeme getirmiş, bu doğrultuda devletin sosyal yardımlara olan bakış açısı ve uygulanış biçimleri de değişmiştir.

Sosyal yardım harcamaları yoksullukla mücadelede büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmanın temel amacı OECD ülkelerinde yapılan sosyal yardım harcamalarının yoksulluk üzerinde uzun ve kısa dönemli etkilerini ortaya koymaya ve yorumlamaya yöneliktir. Bu amaçla çalışmada öncelikle yoksulluk ve çeşitleri üzerinde durulmuş, sonrasında yoksulluk ve sosyal yardım ilişkisi ele alındıktan sonra bu ilişki ekonometrik olarak analiz edilmiştir.

Yoksulluk ve Yoksulluk Çeşitleri

İnsanların mutluluk ve refah seviyesinde yaşamaları ve bu yapının politikalar aracılığıyla sürdürülebilir kılınması geçmişten günümüze üzerinde önemle durulan bir konu olmuştur. Yoksulluk yalnızca kelime anlamıyla bile değerlendirildiğinde insanlık için çok korkutucu anlamlar içerebilmektedir. İç savaşlar, ekonomik yasaklar, bölgesel sorunlar gibi pek çok nedenlerden ötürü dünyada her beş kişiden biri yoksul olarak nitelendirilebilmektedir. Yoksulluk çağımızın en önemli beşeri ve toplumsal sorunlarından biridir. Günümüzde pek çok ülke az ya da çok bu sorunla karşı karşıya kalarak yoksulluk ile mücadele etmektedir (Dumanlı, 1996: 1).

Yoksulluk sözlük anlamı itibarıyla fakirlik, sefalet, verimsizlik ve yetersizlik anlamı taşımaktadır. Yoksul ise geçinmekte çok sıkıntı çeken (kimse, toplum, ülke), parasız, yoksuz, varlıksız, varyetsiz, fakir, fukara, zengin, varısl karşıtıdır (Türk Dil Kurumu-TDK, 2021). Ülkelerin gelişim düzeyleri, kültürü, yaşam standartları farklılık gösterdiğinden dolayı yoksulluk hakkında genel bir tanım yapılmasını zorlaştırmaktadır. Yoksulluk kavramı, kapsamı ve içeriği ile çok boyutlu bir yapıya sahiptir (Gafar, 2004: 60).

Yoksulluğun ne olduğu sorusuna yönelik verilebilecek cevaplar arasında pek çok ayrıntı bulunmaktadır. Yoksulluk, barınacak bir ev sahibi olamamak, bir işe sahip olamamak, aç olmak, eğitime ulaşamamak, temiz suya ulaşamayıp kirli suyun neden olduğu hastalıklardan dolayı çocuğunu kaybetmek, aç olmak, gelecek kaygısı taşımak ve çocuğunun geleceğinden endişe etmek, özgür olamamak, siyasi yaşama katılamamak, eşitsizlik, umutsuzluk olarak tanımlanabilmektedir (Gündoğan, 2008: 42-43).

Yoksulluk türleri şu şekilde özetlenebilir: **Mutlak yoksulluk**, biyolojik olarak varlığını sürdürebilmek için bireyin en temel fiziki ihtiyaçlarını karşılayabilecek minimum tüketim standardına erişebilme becerisine sahip olmama durumudur (Taş ve Özcan, 2012: 427). **Görelî yoksulluk**, diğer bir ifade ile nispi yoksulluk, bireyin toplumun bir parçası olmasından dolayı toplumu bir bütün olarak düşünüp, bireyin o toplumda söz konusu olan refah seviyesi altında olmasını ifade eder (Temiz, 2008: 61-100). **Objektif yoksullukta** bireyin kendi değerlendirilmeleri değil, resmi kaynaklara ve hesaplanan göstergelere göre yoksulluk tanımlaması yapılmaktadır. **Subjektif yoksulluk** tanımlamasında bireyin kendini yoksul olarak ifade eden öznel değerlendirilmelerine bakılmaktadır (Aktan, 2002: 5). Subjektif yani öznel yoksulluk kavramı kişilerin kendini yoksul olarak nitelendirip nitelendirmediği ile ilgilidir (Marks, 2007: 5).

İnsani yoksulluk kavramı ile yoksulluğun tanımlanmasında sağlık araştırmalarında beslenme ve çocuk ölümü, eğitim araştırmalarında okula başlama yaşı ve okullaşma seviyesi, yaşam standardı araştırmalarında elektrik sanitasyonu, temiz içme suyuna erişim, barınma alanlarının yapımında kullanılan malzemeler ve dayanıklılığı, yemek pişirmek için kullanılan yakıtlar, mal mülk ve eşya temini araştırmalarında araba, radyo, televizyon, buzdolabı, bisiklet, motosiklet, evcil hayvan sahibi olabilmek oranları kullanılmıştır. İnsani yoksulluk aynı zamanda sağlık, eğitim ve yaşam standardı değişkenlerini barındırdığı için çok boyutlu yoksulluk olarak ifade edilmektedir (UNDP, 2019: 1).

Bireylerin refah düzeylerinde ve yaşam standartlarında belirli dönemlerde meydana gelen dönemsel ya da kısa süreli olarak da adlandırılan yoksulluk türüne **geçici yoksulluk** adı verilmektedir (İncedal, 2013: 26-27). **Kronik yoksulluk** kişilerin hayatında çok uzun dönem süregelmekte ve bireylerden çocuklarına geçer bir durumu anlatmaktadır. Kronik yoksulluk yalnızca temel ihtiyaçlardan yoksun olmayı değil, ayrıca istismar ve ayrımcılığı da kapsarken, mal mülk edinmemek, hayvan sahibi olamamak da kronik yoksulluk içerisinde yer almaktadır (Ak, 2016: 303).

Yoksulluğu Azaltmaya Yönelik Sosyal Politikalar ve Sosyal Yardımların Tarihsel Gelişimi

Sosyal politika toplumu oluşturan bireylerin sosyal ihtiyaçlarını gidermeye yönelik faaliyetlerde bulunan, bu faaliyetleri gerçekleştirirken de ekonomi, sosyoloji, felsefe, hukuk, siyaset bilimi ile yakın bir ilişki içerisinde olmasından dolayı disiplinler arası bir bilim dalıdır. Sosyal politika bir yandan çıkarları uyuşmayan sınıflar arasındaki çatışmaları önleyerek toplumsal uyumu sağlamakta iken, diğer yandan toplumun bütün sınıf ve zümreleri arasındaki çelişkileri ve mücadeleleri ortadan kaldırmayı hedeflemektedir (Şenkal, 2005: 26-27).

Yoksulluk sorunu tarihin her döneminde var olmakla birlikte, Sanayi Devrimi ile hem yoksullukla mücadelede kullanılan geleneksel yöntemlerin yetersiz kalması hem de üretim ilişkilerinde dönüşüme bağlı oluşan yeni sınıfsal yapı eşitsizlikleri artırarak yoksulluğun daha da görünür olmasına neden olmuştur.

İngiltere’de ve Avrupa’da 14. Yüzyılda “Kara Ölüm” olarak adlandırılan veba salgını nedeniyle yaklaşık olarak 73 milyon olan nüfusun neredeyse 25 milyonu ölmüştür (Güran, 2011: 53). Ayrıca 1337 yılında İngiliz Kralı III. Edward’ın Fransız tahtının varisi olduğunu iddia etmesi nedeniyle 116 yıl süren Yüzyıl Savaşları Avrupa’da pek çok yıkıma neden olmuştur. Yoksulluk, sefalet, açlık, salgın hastalıklar bir yandan yıkımlara neden olurken diğer yandan bu sorunların sonucu olarak köylü isyanları daha kötü sonuçlara neden olmuştur (Gümüş, 2018: 39).

Yoksulluk sorununa ilişkin ilk yasalar İngiltere’de 1576, 1589 ve 1601 tarihlerinde çıkarılmıştır. 1601 yılında çıkarılan yoksulluk yasası, devletin fakirlere en düşük ücretin üzerinde olmayacak kadar bir yardımı verme konusundaki sorumluluğu kabul edilmiş ve bu konudaki sorumluluk yerel yönetim birimlerine verilmiştir. Bu yasa yardım yapılacak yoksulları temelde üç ana gruba ayırmıştır. Kendi elinde olmayan nedenlerle çalışmayan engelliler birinci grupta yer almıştır. Bu grupta yer alanların barınma sorununun devlet tarafından karşılanması kabul edilmiştir. İkinci grubu çalışmaya hazır durumda bulunan yoksullar oluşturmuştur. Bu kişilerin kamusal hizmetlerde çalıştırılması bir zorunluluk olarak öngörülmüştür. Son grupta yer alan yoksul kişiler ise hiçbir kimsesi olmayan çocuklardan meydana gelmiştir. Bu grupta yer alanlara devletin kendi yurt veya yetimhanelerinde kalma ve eğitim hizmetlerinden faydalanma hakkı tanınmıştır (Gül, 1981: 55-56).

1834 yılında çıkarılan yeni yoksul yasası, yardımların emek piyasasının gereksinimlerine uygun olarak verilmesini zorunlu tutmuştur. Bu yasanın temel hedefleri şu şekilde özetlenebilir: Emegin bağımsızlığını artırmak, yoksul durumda olanların yardımlara bağımlı olmalarını engellemek, bireylerin ödediği vergilerin düşürülmesi, yoksulların motivasyonlarının artırılmasıdır. Bu yasanın çıkarılmasında temel amaç yoksul durumda bulunanların özgür ve sorumlu vatandaşlar haline getirilmesidir. Bunu yaparken aynı zamanda gerçek yoksulun tespit edilerek hakkaniyetin sağlanması da bir diğer amacı oluşturmaktaydı (Kovancı, 2002: 81).

Sanayi Devrimi ile üretim ve zenginlik artışına karşın, kentler yoksulluk ve sefalet yuvalarına dönüşmüş, oy hakkı olmayan bu fakir yığınlar kendilerini anlatacak ve dinletecek bir makam bulamamıştır. Örneğin Fransa'da 1800 yılının sonlarında nüfusun dörtte üçüne denk gelen 28 milyon nüfusun hiçbir mal varlığı olmamasına rağmen, 18.710 milyoner ve 94.170 zengin bulunduğu belirtilmektedir (Brizon, 1977: 407). Endüstrileşmenin başlarında her yerde açlık, sefalet, yoksulluk, hastalık, ahlak düşkünlüğü bulunmaktadır. Sanayide çalışan işçilerin hayatı yoksulluk, açlık ve sefaletle başarısızlıkla sonuçlanan bir mücadeleden ibarettir (London, 1973: 222).

Sanayi Devrimi ile kentlerde yığılan iş bekleyen işsizler, bezdirici çalışma ve yaşama koşulları altında sefaletle ezilen işçi sınıfı için büyük sarsıntılara işaret etmektedir. İşçi sınıfının artması, kırdan kente göç etmiş köylülerin sefaleti anlamına gelmemiş, aynı zamanda loncalar içerisinde örgütlenmiş ve bazı haklar edinmiş emekçilerin de üretimin büyük atölyelere ve fabrikalara kaymasıyla haklarını kaybedip sefaletle sürüklenmesi anlamına gelmiştir. Bu dönemde yoksulların geçimini sağlamak amacıyla çocuk ve kadınların da iş hayatına atılmaları ücretlerin daha da sefalet derecesine inmesine neden olmuştur. O dönemde kadınlar erkeklerin aldığı ücretin yarısını almaktaydı ve bu ücret sadece çalıştığı günler için geçerliydi yani hasta olup işe gitmediklerinde ücret alamıyorlardı (Koray, 2018: 56-57). Sanayileşme süreciyle işçi sınıfının artan sağlık ve güvenlik sorunları karşısında sosyal sigorta tekniği uygulanmaya başlamıştır. Sosyal sigorta sistemi ilk kez 1883-1889 döneminde Almanya'da oluşturulmuştur. Özellikle hastalık sigortası 1883'te, iş kazası 1884'te, sakatlık ve yaşlılık sigortaları ise 1889'da hayata geçirilmiştir (Özmen, 2017: 602-603).

Sosyal devlet kavramının meydana gelmesinde ekonomik faktörlerin, toplumsal ve politik değişmelerin payı bulunmaktadır. Sanayileşmeyle birlikte yoksulluğun azaltılmasında aile ve diğer yardım kurumları özellikle iş kazalarının ve sağlık bakımı konularında yetersiz kalmış, bu gereksinimleri karşılayacak farklı kurumlar oluşturulmaya başlanmıştır. Bu kapsamda söz konusu gereksinimleri karşılama amacına yönelik olarak ilk sosyal yasalar ve devlet müdahaleleri İngiltere'den tüm Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Devlet bu amaca yönelik olarak yeni kurumlar oluşturmuştur. Başlangıçta daha sınırlı bir faaliyet alanı olan devlet müdahaleleri, zaman içinde ülkenin işsizlik ve istihdam sorununun çözülmesi, emek piyasasında sosyal güvenlik sisteminin kurulması ve bireylerin barınma ve alt yapı sorunlarının çözülmesi gibi farklı alanlara da el atmıştır. İşte sosyal devletin gelişimi özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında devlet ile sosyal tarafların arasında gerçekleştirilen uzlaşma ile mümkün olabilmıştır (Kurşun ve Rakıcı, 2016: 138).

Sosyal devletin tarihsel gelişimi, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan sorunlar nedeniyle 10 yıllık bir kesintiye uğramıştır. İstikrarsızlık, 1929 krizi ile birlikte kapitalist düzenin yapısal krizini beraberinde getirmiş ve krizden çıkış konusunda ileri sürülen tezlerin hemen hepsinde sosyal devletin kurumsallaşması temel alınmıştır. 1929 krizine kadar kapitalist düzende devletin rolü sosyal politika

uygulamalarının varlığına rağmen ağırlıkla piyasa mekanizmasının işleyişinin güvence altına alınmasıyla sınırlanırken bu tarihten sonra devletin ekonomiye müdahalesine dayalı yeni bir anlayışa geçilmiştir. Bu dönüşüm, genişleme aşamasında yaşanacak gelişmeler için bir altyapı oluşmasını sağlamıştır. Bütünleşme aşaması, 1936 yılında ABD’de uygulanmaya başlayan “Sosyal Güvenlik Kanunu” ve 1942 yılında yayımlanmış olmakla birlikte 1930-1940 yılları arasında yaşanan gelişmelerin bir ürünü olan Beveridge Raporu ile somutlaşmıştır. Sosyal Güvenlik Kanunu, piyasa mekanizmasının kendiliğinden denge düşüncesinin gelişmiş bir kapitalist ülke düzeyinde reddedilmesi konusunda ilk örneğini oluşturmuştur. Bu anlamda, sosyal güvenlik politikaları piyasa mekanizmasının işleyişinde devletin üstlendiği role ilişkin yaşanan değişikliğin önemli bir göstergesi durumundadır. Yürürlüğe konulan sosyal programlar ve kabul edilen yasalarla devlet, piyasa mekanizmasını düzenleyen asıl yapı haline gelmiş ve bir bütün olarak ekonominin denetiminin merkezi hükümet tarafından gerçekleştirilmesine olanak tanınmıştır. Bunun yanında devlet, işveren rolünü de üstlenmiştir (Güler, 2020: 18-19).

Yukarıda da ifade edildiği gibi, 1 Aralık 1942’de İngiltere’de savaş zamanı koalisyon hükümeti “Sosyal Sigortalar ve Müttefik Hizmetler” başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Rapor, işsizlik sorunları konusunda uzman olan William Beveridge tarafından yazılmıştır. Beveridge Raporu, “beşikten mezara” kapsamlı bir sosyal sigorta sistemi sağlamayı amaçlamıştır. Tüm çalışanların, devlete haftalık katkı payı ödemesini önermiş, karşılığında işsizlere, hastalara, emeklilere ve dullara ödenek verilmesi söz konusu olmuştur. Beveridge, İngiltere’de herkesin asgari bir yaşam standardına sahip olmasını hedeflemiştir (<http://www.nationalarchives.gov.uk>).

Dünyada 1945 yılı sonrası dönemde büyük ölçüde Keynesyen politikalar uygulanmıştır. Bu politikalar, bir taraftan büyümeyi ve refah artışını sağlarken diğer yandan da gelir dağılımını düzeltmeyi hedeflemiştir. Bu dönemde politik ve ideolojik alanda önemli değişimler yaşanmıştır. Uluslararası ve ulusal ölçüde hem temel hak ve özgürlükler hem de ekonomik hak ve özgürlükler artmıştır. Daha örgütlü hareket etme imkânı bulan işçi sınıfı, ekonomi politik düzene yönelik itirazını daha güçlü şekilde ifade edebilir hale gelmiştir. Temel olarak bu gelişmeler altın çağını yaşayan sosyal devletin birer sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Aydın ve Çakmak, 2014: 14).

1973 Petrol krizi sonrasında yaşanan düşük büyüme ve verimlilik oranları, işsizlik ve enflasyon oranındaki artış ile kârlılık oranlarındaki düşüşlerin etkisiyle, 1930’lu yıllardan itibaren benimsenen Keynesyen görüş itibar kaybetmiş ve sosyal devlete karşı çıkan devletin müdahalesini öngörmeyen yeni sağ görüş hâkim hale gelmiştir. 1970’lerin ikinci yarısından itibaren benimsenen Monetarist anlayışa göre, kamu harcamalarındaki artışın kişi ve firmalardan borçlanarak finanse edilmesi özel kesimin dışlanmasına neden olmakta, artan oranlı vergiler ekonominin genişlemesine engel oluşturmakta ve böylece ekonomik büyüme olumsuz etkilenmektedir. Bu dönemde bir yandan Keynesyen anlayışa olan güven azalırken diğer yandan da hem genel kamu harcamalarında hem de sosyal harcamalarda artış

devam etmiştir. Yeni dönemin düşünce anlayışına uygun olarak vergi oranları düşürülmüş ve vergi gelirleri azalmıştır. Dolayısıyla bütçede açık verilmeye başlanmış ve ulusal borçların artmasına neden olmuştur. Bütün bu durumlar, 1970’den sonra çok tartışılan sosyal devletin ‘finansal krizini’ ortaya çıkarmıştır. Hükümetler sosyal devlet anlayışındaki uygulamalar için daha fazla harcama yapılamayacağını iddia etmişler ve harcamalarda kısıntı yoluna gitmişlerdir (Çam, 2017: 19).

Dünyada özellikle 1980 sonrası dönem ABD’de Ronald Reagen ve İngiltere’de Margaret Thatcher’in yönetime gelmesiyle birlikte neo-liberal politikaların kendisini yoğun olarak hissettirdiği dönem olmuştur. Bu dönem politikaları ile özelleştirme gündeme getirilmiş, taşeron kullanımı artırılmış, büyüme ve kalkınma çok uluslu şirketlere bırakılmış, böylece devlet faaliyetlerinin daha da azalmasına neden olmuştur. Bu ise sosyal destek ve korumacı devlet ilkesine yönelik faaliyetlerin daha da azalması sonucuna neden olmuştur (Gücenmez ve Bedir, 2019: 69).

İkinci Dünya Savaşı sonrası özellikle ABD’de ve Avrupa ülkelerinde doğurganlık oranları artış göstermiş, buna bağlı olarak ortalama ömür süresi uzamaya başlamış sonuçta dünya nüfusu önemli ölçüde artmıştır. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren gelişen küresel eğilimler işgücü, istihdam koşullarının esneklemeye başlamasına neden olmuş ve ulusal ekonomiler de dönüşüm geçirmek durumunda kalarak sosyal devletin eski sosyal eşitlik, adalet, emeklilik gibi korumacı anlayışı dağılmaya başlamıştır. Yardımlara ve emekliliğe hak kazanma koşullarında da kısıtlamalar ve zorlaştırmalar söz konusu olmuştur.

Neoliberal politikalarla birlikte, sosyal yardımların bireyleri “yardıma bağımlı” hale getirdiği ve “yoksulluk kültürü” inşa etme tehlikesini beraberinde getirdiği düşüncesi popülerlik kazanmaya başlamıştır. Ancak son dönemde yaşanan pandemi sürecinde özellikle devletin sosyal yardımları artırmasının sosyal devlet ilkesinin gerekliliğinin bir sonucu olduğu ortaya çıkmıştır.

Sosyal Yardımların Yoksulluğa Etkisine Yönelik Ekonometrik Analiz

Çalışmanın bu bölümünde, OECD ülkeleri için sosyal yardımların yoksulluğa etkisinin belirlenmesinde uzun ve kısa dönem ilişkiler ile nedensellik analizlerine yer verilmiş, sonuçlar yorumlanmış ve çıkarımlarda bulunulmuştur.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Yoksulluk dünya gündeminde yıllardır üzerinde sıklıkla tartışılan bir konu olmuştur. Yoksulluğun küresel bir sorun olarak rakamsal olarak azaldığını görmek mümkünse de halen dünya genelinde milyonlarca insan aşırı yoksulluk sınırının altında yaşamını sürdürmektedir. Gelişmiş ülkelerde bile insanlar yoksulluk ve sefaletle mücadele etmektedir.

Dünya ülkelerinin ortak amacı, ekonomik büyümeyle birlikte kalkınmanın sağlanması, gelir adaletsizliğinin minimize edilerek yoksulluğun aşağıya çekilmesi ve güvenli bir ortamda huzurlu şekilde yaşamaktır. Ancak başta Afrika ülkeleri olmak üzere birçok ülkede bu ortam sağlanamamaktadır. Bu durumun nedeni olarak gösterilen en önemli faktör, milli gelirin adaletsiz dağılımıdır. Bu yapı, yoksulluğu doğurmakta, yoksulluk ise beraberinde toplumsal sorunlara neden olmaktadır.

Dünyada özellikle Asya ve Afrika ülkelerinde birçok yer altı zenginliği olmasına rağmen, bu ülkeler gelir dağılımı bakımından oldukça kötü durumdadırlar. Ayrıca susuzluk, açlık ve bunlara bağlı sağlık sorunları nedeniyle insanlar genç yaşta hayatlarını kaybetmektedirler. Bu çerçevede, dünyanın bir tarafında insanlar refah içerisinde yaşarken diğer yanında içecek temiz su ve başlarını sokacak bir mekân bulamamalarının nedenleri ve sonuçları üzerinde yoğun bir mesai harcamak insanlığın en temel öncelikleri arasında olmalıdır. Çünkü kaybedecek bir şeyi olmayan insanın sadece yaşadığı toplum değil, dünya barışı açısından da büyük bir sorun oluşturacağını öngörmek gerekmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin de dahil olduğu OECD ülkeleri için sosyal yardımların yoksulluk üzerinde uzun ve kısa dönem etkilerini ortaya koymaya yöneliktir. Literatürde, bu konuda çok fazla çalışma olmaması araştırmanın motivasyonunu oluşturmuştur.

Ekonometrik Yöntem

Türkiye'nin de dâhil olduğu 36 OECD ülkesine yönelik, sosyal yardımlar ve yoksulluk ilişkisini belirlemek amacıyla 2000-2018 dönemi verilerinin kullanıldığı bu çalışmada, ilk aşamada homojenlik testi ve yatay kesit bağımsızlığı test edilmiştir. Birinci nesil birim kök testlerinden Im, Pesaran ve Shin (2003), Maddala ve Wu (1999), Choi (2001) uygulanmış, ikinci nesil birim kök testlerinden CADF testi ile duraganlık test edilmiş, bunun yanında uzun dönem ilişkinin ortaya konulabilmesi amacıyla Westerlund ve Edgerton (2007) tarafından geliştirilen LM Bootstrap Panel Eşbütünleşme testinden faydalanılmıştır. Uzun dönem katsayı tahminleri FMOLS ile yapıldıktan sonra, kısa dönem ilişkiler için hata düzeltme modeli uygulanmıştır. Analizin son kısmında ise Dumitrescu ve Hurlin (2012) Nedensellik analizi yapılmıştır.

Değişkenlerin Tanıtımı

Çalışmada, sosyal yardımlar ve yoksulluk arasındaki uzun ve kısa dönemli ilişkiler ile nedensellik analizi ele alınmıştır. Veriler OECD ve Dünya Bankasının sitelerinden elde edilmiştir. Analiz periyodu ele alınan ülkeler için verilerin bulunabildiği ve ortak noktada başladığı dönem 2000-2018 olarak yıllık bazda ele alınmıştır. Çalışmada kullanılan veriler birçok ülke için ölçümlenmemiştir ya da ölçülen yıl sayısı çok azdır. Veri elde edilmesinde yaşanan bu durum çalışmada önemli bir kısıt yaratmıştır. Analizler Gauss kodları ve Eviews 10.0 sürümü yardımıyla elde edilmiştir. Çalışmada yer alan değişkenler aşağıda Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. Analizde Kullanılan Değişkenlerin Tanıtımı

Değişken	Gösterimi	Tanımı
Sosyal yardımların GSYİH'ya oranı	SYSL	Bağımlı Değişken
Milli gelirden pay alan en düşük %20'lik grup	YKSL	Bağımsız değişken

Tablo 1 verilerinden de görüldüğü gibi, ekonometrik çalışmaya temel olan değişkenler sosyal yardımların milli gelir içerisindeki payları ve milli gelirden en düşük pay alan % 20'lik gruptur. Bu değişkenin analize konu edilmesinin nedeni, milli gelirden en düşük pay alan grubun toplumun en yoksul olduğu düşünülen grup olmasından kaynaklanmaktadır.

Aşağıda verilen Tablo 2'de OECD ülkelerindeki sosyal yardımların milli gelir içindeki paylarına yönelik tanımsal istatistik bilgilere yer verilmektedir.

Tablo 2. OECD Ülkeleri Sosyal Yardım Harcamaları/GSYİH Verileri Tanımsal İstatistik Bilgiler

Ülkeler	Ortalama	Medyan	St.Sapma	Minimum	Maksimum
Avustralya	22.689	22.700	0.316	22.100	23.200
Avusturya	22.821	22.800	0.223	22.500	23.400
Belçika	22.368	22.700	0.613	20.800	23.000
Kanada	22.742	22.800	0.313	22.000	23.300
Şili	19.405	19.500	0.297	18.700	19.800
Çek Cumhuriyeti	21.858	21.900	0.126	21.600	22.100
Danimarka	22.258	22.300	0.271	21.800	22.600
Estonya	22.647	22.600	0.612	21.800	23.900
Finlandiya	22.337	22.400	0.171	22.000	22.600
Fransa	22.126	22.000	0.340	21.700	22.700
Almanya	21.437	22.400	4.591	2.500	22.900
Yunanistan	23.032	23.100	0.313	22.500	23.500
Macaristan	22.532	22.800	0.436	21.600	23.000
İzlanda	21.953	22.000	0.331	21.200	22.500
İrlanda	22.268	22.300	0.200	21.900	22.600
İsrail	23.305	23.400	0.253	22.800	23.600
İtalya	22.968	23.000	0.216	22.600	23.400
Japonya	21.921	21.900	0.392	21.400	22.900
Kore	23.184	23.200	0.171	23.000	23.500
Letonya	22.384	22.600	0.492	21.400	22.900
Litvanya	22.363	22.300	0.335	21.800	23.200
Lüksemburg	22.784	22.800	0.361	22.100	23.300
Meksika	19.742	19.700	0.345	19.100	20.300
Hollanda	22.274	22.400	0.335	21.500	22.700
Yeni Zelanda	22.653	22.600	0.232	22.300	23.000
Norveç	22.474	22.800	0.585	21.000	23.000
Polonya	22.595	22.600	0.339	21.800	23.000
Portekiz	21.742	21.700	0.435	21.000	22.300
Slovak Cumhuriyeti	22.632	22.700	0.590	21.500	23.500
Slovenya	22.516	22.600	0.224	21.900	22.700
İspanya	23.247	23.200	0.295	22.500	23.700
İsveç	22.937	22.900	0.134	22.700	23.200
İsviçre	22.653	22.600	0.229	22.300	23.200
Türkiye	21.842	21.700	0.476	21.100	22.700
İngiltere	22.526	22.500	0.411	21.800	23.100
Amerika	22.605	22.600	0.199	22.300	22.900

Tablo 2 verilerinden de görüldüğü gibi, sosyal yardım harcamalarının milli gelir içindeki payının en yüksek ortalamaya sahip olduğu ilk üç ülke İsrail, İspanya ve Kore olarak sıralanmaktadır.

Tablo 3. Örneklemi Oluşturan OECD Ülkeleri Milli Gelirden Pay Alan En Düşük %20'lik Grup Verileri Tanımsal İstatistik Bilgiler

Ülkeler	Ortalama	Medyan	St.Sapma	Minimum	Maksimum
Avustralya	22.100	23.200	22.700	0.316	22.689
Avusturya	22.500	23.400	22.800	0.223	22.821
Belçika	20.800	23.000	22.700	0.613	22.368
Kanada	22.000	23.300	22.800	0.313	22.742
Şili	18.700	19.800	19.500	0.297	19.405
Çek Cumhuriyeti	21.600	22.100	21.900	0.126	21.858
Danimarka	21.800	22.600	22.300	0.271	22.258
Estonya	21.800	23.900	22.600	0.612	22.647
Finlandiya	22.000	22.600	22.400	0.171	22.337
Fransa	21.700	22.700	22.000	0.340	22.126
Almanya	2.500	22.900	22.400	4.591	21.437
Yunanistan	22.500	23.500	23.100	0.313	23.032
Macaristan	21.600	23.000	22.800	0.436	22.532
İzlanda	21.200	22.500	22.000	0.331	21.953
İrlanda	21.900	22.600	22.300	0.200	22.268
İsrail	22.800	23.600	23.400	0.253	23.305
İtalya	22.600	23.400	23.000	0.216	22.968
Japonya	21.400	22.900	21.900	0.392	21.921
Kore	23.000	23.500	23.200	0.171	23.184
Letonya	21.400	22.900	22.600	0.492	22.384
Litvanya	21.800	23.200	22.300	0.335	22.363
Lüksemburg	22.100	23.300	22.800	0.361	22.784
Meksika	19.100	20.300	19.700	0.345	19.742
Hollanda	21.500	22.700	22.400	0.335	22.274
Yeni Zelanda	22.300	23.000	22.600	0.232	22.653
Norveç	21.000	23.000	22.800	0.585	22.474
Polonya	21.800	23.000	22.600	0.339	22.595
Portekiz	21.000	22.300	21.700	0.435	21.742
Slovak Cumhuriyeti	21.500	23.500	22.700	0.590	22.632
Slovenya	21.900	22.700	22.600	0.224	22.516
İspanya	22.500	23.700	23.200	0.295	23.247
İsveç	22.700	23.200	22.900	0.134	22.937
İsviçre	22.300	23.200	22.600	0.229	22.653
Türkiye	21.100	22.700	21.700	0.476	21.842
İngiltere	21.800	23.100	22.500	0.411	22.526
Amerika	22.300	22.900	22.600	0.199	22.605

Panel veri analizinde önce değişkenlerin homojenliği test edilmektedir. Değişkenlerin homojenliği yapılacak birim kök testi ve eşbütünleşme testini etkilemektedir. Birinci kuşak testler homojen ve heterojen modeller olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Levin, Lin ve Chu (2002), Breitung (2005) ve Hadri (2000) homojen modele dayanırken; Im, Pesaran ve Shin (2003), Maddala ve Wu (1999), Choi (2001) heterojen modele dayanmaktadır (Yıldırım vd., 2013: 88).

Panel Veride Homojenliğin Test Edilmesi

Homojenliğin test edilebilmesi amacıyla ilk çalışmalar 1970 yılında Swamy tarafından geliştirilmiştir. Daha sonra 2008 yılında Pesaran ve Yamagata Swamy testini geliştirmiştir.

$$X_{it} = a + \beta iMMit + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

şeklindeki genel bir panel eş bütünleşme denkleminde β i eğim katsayılarının yatay kesitler arasında farklı olup olmadığı test edilmektedir. Burada N ve T büyüklükleri hangi testin yapılacağını tespit edilebilmesi açısından önem arz etmektedir. Çalışmada $N > T$ olduğu için uygun homojenlik testi Swamy testi olmuştur. Testin hipotezleri;

H0: Eğim katsayıları homojendir

H1: Eğim katsayıları homojen değildir

Pesaran ve Yamagata (2008) çalışmasında aşağıdaki denklemleri önermiştir.

$$\text{Büyük örneklem için: } \tilde{\Delta} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}S-k}{2k} \right) \sim \chi_k^2 \quad (2)$$

$$\text{Küçük örneklem için: } \tilde{\Delta}_{adj} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}S-k}{v(T,k)} \right) \sim N(0,1) \quad (3)$$

Bu denklemlerde,

N; yatay kesit sayısını,

k; Açıklayıcı değişken sayısını,

S; Swamy test istatistiğini,

$V(T,k)$ ise standart hatayı ifade etmektedir.

Yapılan testin sonucunda elde edilen olasılık değerlerinin 0.05'den büyük olması durumunda H_0 hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde kabul edilmekte ve eşbütünleşme katsayılarının homojen olduğuna karar verilmektedir. Çalışma ile ilgili olarak homojenlik testi yapılmış ve sonuçları Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Pasaran ve Yamagata (2008) Homojenlik Testi Sonuçları

Homojenlik testi (H_0 : Eğim katsayıları homojendir)		
Test	Test istatistiği	p-değeri
Delta_tilde	8.574	0.000
Delta_tilde_adj	9.201	0.005

Tablo 4'de hesaplanan testlerin olasılık değerleri 0.05'ten küçük olduğu için H_0 reddedilmiştir. Analizde elde edilen heterojenlik varsayımına dayanan birinci nesil Maddala ve Wu (1999) ve Choi (2001) ve Im, Pesaran ve Shin (2003) testi yapılacaktır.

Birinci Nesil Durağanlık Testleri

Tablo 5'de birinci nesil panel birim kök testi sonuçlarına yer verilmektedir.

Tablo 5. Birinci Nesil Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler		Im vd. (2003)	Maddala ve Wu (1999)	Choi (2001)
SYRD	Düzyey	-1.045(0.206)	10.453 (0.244)	-0.972(0.285)
	∇	-7.599(0.000)*	39.551(0.000)*	-8.606(0.000)*
YKSL	Düzyey	-1.156(0.181)	12.849(0.193)	-1.140(0.172)
	∇	-8.903(0.001)*	40.227(0.000)*	-9.203(0.000)*

Not: ∇ : Birinci derece farkı, *: Durağanlığı ifade etmektedir.

Testlerin spesifikasyonu sabit+trendi içermektedir. Olasılık parantez içerisinde belirtilmektedir. % 5 Anlamlılık düzeyinde testler yapılmıştır. Sıfır hipotezi birim kök vardır şeklindedir. Optimal gecikme uzunluğu Schwarz bilgi kriteri kullanılarak bulunmuştur.

Tablo 5'den de görüldüğü gibi, tüm değişkenler düzey değerlerinde birim köke sahip olmasına karşın, birinci fark serileri birim kök içermemektedir. Bu nedenle, 1. düzey fark için durağan oldukları görülmektedir.

Tablo 5'de analiz sonuçlarına göre, paneli oluşturan yatay kesit birimlerinden birine gelen bir şok diğer birimleri farklı düzeyde etkilemesi daha olasıdır. Birinci nesil testlerde karşılaşılan bu eksikliği gidermek için, yatay kesit birimleri arasındaki bağımlılığı göz önünde bulundurarak durağanlığı analiz eden ikinci nesil birim kök testleri geliştirilmiştir.

Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Yatay kesit bağımsızlığı, paneli oluşturan birimlerden herhangi birine gelen bir şoktan tüm ülkelerin etkilenme derecelerinin aynı olması ve ülkelerin herhangi birinde ortaya çıkan bir makroekonomik şoktan paneli oluşturan diğer ülkelerin

etkilenmediği varsayımına dayanmaktadır. Yatay kesit bağımlılığı dikkate alınmadan yapılan analizlerde elde edilen sonuçlar sapmalı ve tutarsız olacağından dolayı analize başlamadan önce seriler arasında yatay kesit bağımlılığı olup olmadığının test edilmesi gerekmektedir (Koçbulut ve Altıntaş, 2016: 152). Pesaran vd.'lerinin LM test istatistiği ilk haliyle aşağıdaki gibidir (Breush ve Pagan, 1980):

$$CDLM = T \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}^2 \sim \frac{\chi_{N(N-1)}^2}{2} \quad (4)$$

Bu istatistik daha sonra Pesaran (2008) tarafından yapılan bir düzenleme ile şöyle olmuştur:

$$CDLM_{adj} = \left(\frac{2}{N(N-1)} \right)^{1/2} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij}^2 \frac{(T-K-1)\hat{\rho}_{ij} - \hat{\mu}_{Tij}}{v_{Tij}} \sim N(0,1) \quad (5)$$

Burada $\hat{\mu}_{Tij}$ ortalamayı, v_{Tij} n varyansını göstermektedir. Bu eşitliğe göre elde edilen test istatistiği, asimptotik olarak standart normal dağılım göstermektedir. Bu testler için oluşturulan hipotezler;

H_0 : Yatay kesit bağımlılığı yoktur.

H_1 : Yatay kesit bağımlılığı vardır.

Test sonuçlarına göre H_0 hipotezinin kabul edilmesi durumu, ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının olmadığı anlamına gelmektedir. Bu durumda analize birinci nesil panel birim kök testleri ile devam edilmektedir. Ancak, H_0 hipotezi reddedilir ve ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığının olduğu tespit edilirse bu durumda da analize ikinci nesil panel birim kök testleri ile devam edilmelidir (Koçbulut ve Altıntaş, 2016: 153).

Bu çalışmada 36 ülke (N=36) ve 19 yıl (T=19) olduğundan T<N durumu vardır ve Pesaran (2004) CDLM testi kullanılmıştır. Tablo 6'da yatay kesit bağımlılığı test sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 6. Pesaran (2004) CDLM Test Sonuçları

Değişkenler		Pesaran (2004) CDLM Test
SYRD	t istatistiği	8.901
	P	0.005*
YKSL	t istatistiği	8.743
	P	0.000*

* 0.05 anlamlılık düzeyinde anlamlı değişken.

Tablo 6 verilerine göre; olasılık değerleri 0.05'ten küçük olduğu için, serilerde ve denklemden yatay kesit bağımlılığının var olduğu görülmektedir. Bu durumda da paneli oluşturan ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığı vardır. Diğer bir ifade ile ülkelerden birine gelen şok, diğerlerini de etkilemektedir.

İkinci Nesil Birim Kök Sonuçları

Bu çalışmada yatay kesit bağımlılığı olduğu için, serilerin durağanlığı, ikinci kuşak birim kök testlerinden CADF ile test edilmiştir. Bu testte, hata teriminin tüm seriler için ortak olarak ya da her seri için özel olarak iki bölümden kaynaklandığı varsayılmaktadır. Bu modelde yatay kesit bağımlılığının, gözlemlenemeyen ortak öğelerin varlığından kaynaklandığı varsayılmaktadır. Testin hipotezleri şu şekildedir;

H_0 : Birim kök vardır.

H_1 : Birim kök yoktur.

Bu testte önce her bir ülke için CADF istatistikleri hesaplanmaktadır. Hesaplanan bu değerler, Pesaran tarafından 2006 yılında geliştirilen Monte Carlo simülasyonu ile hesaplanan tablo değerleriyle karşılaştırılmaktadır. Hesaplanan CADF istatistiği, tablo kritik değerinden küçük olduğunda, H_0 reddedilmektedir. Yani, birim kök olmadığına ve şokların geçici olduğuna karar verilmektedir. Yani, CADF kritik tablo değeri, CADF istatistiği değerinden büyükse boş hipotez reddedilir ve sadece o ülkenin serisinin durağan olduğu sonucuna ulaşılır (Pesaran, 2006).

CIPS (Cross-Sectionally Augmented IPS) istatistikleri hesaplanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 7'de verilmiştir.

CADF test istatistiği aşağıdaki şekilde tahmin edilir:

$$Y_{it} = (1=0i) \mu_i + 0iy_{it-1} + \mu_{it} \quad i=1,2,\dots,N \text{ ve } t=1,2,\dots,T \quad (6)$$

$$\mu_{it} = y_{it} + \epsilon_{it} \quad (7)$$

Burada, f_i her ülkenin gözlemlenemeyen ortak etkilerini (common effect), ϵ_{it} bireysel-spesifik hatayı gösterir. Denklem (6), (7) ve birim kök hipotezleri şu

şekilde yazılabilir:

$$\Delta y_{it} = a_i + \beta_i y_{it-1} + y_{it} + \epsilon_{it} \quad i = 1,2,\dots,N \text{ ve } t = 1,2,\dots,T \quad (8)$$

Ayrıca her bir yatay kesite (ülkelere) ait birim kök test istatistiklerinin ortalaması alınarak panelin geneli için birim kök test istatistiği olan CIPS elde edilmektedir (Pesaran 2006). CIPS istatistiği şu şekilde ifade edilebilir:

$$CIPS = N^{-1} \sum_{i=1}^n CADF_i$$

(9)

Tablo 7. CIPS Testi Sonuçları

Değişkenler	CIPS istatistiği
SYDR	-8.855*
YKSL	-9.251*

* Birinci derece fark için durağan seri

Not: CIPS için Pesaran (2007) % 5 anlam düzeyinde kritik değer: - 2.935'tir. Gecikme sayısı, Schwarz Bilgi Kriterine göre belirlenmiştir. Trend ve sabit modeli çalışılmıştır.

Tablo 7 verilerine göre, seriler düzey değerlerinde durağan değildir, birinci düzey fark alındığında durağandır. Bu nedenle, eşbütünleşme analizi birinci düzey farkları ile gerçekleştirilecektir.

Westerlund ve Edgerton (2007) LM Bootstrap Panel Eşbütünleşme Testi

Bu çalışmada, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin tespit edilebilmesi amacıyla Westerlund ve Edgerton (2007) LM Bootstrap panel eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Bu test, McCoskey ve Kao (1998) tarafından geliştirilen Lagrange multiplier testine dayanmaktadır. LM bootstrap sürecinin kullanıldığı bu testte;

$$y_{it} = \alpha_i + x'_{it}\beta_i + z_{it} \quad (10)$$

şeklindeki denklemde $z_{it} = u_{it} + \sum_{j=1}^t \eta_{ij}$ eşitliğinde η_{ij} ortalaması sıfır, σ_i^2 varyansı olan bir hata terimidir. Testin hipotezleri:

$$H_0: \sigma_i^2 = 0 \quad \forall i \text{ için seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi vardır.}$$

$$H_1: \sigma_i^2 > 0 \exists i \text{ için seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi yoktur.}$$

LM istatistiği;

$$LM_N^+ = \frac{1}{NT^2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{w}_i^{-2} S_{it}^2 \quad (11)$$

Burada $w_{it} = (u_{it}, \Delta x'_{it})'$ ve S_{it} FMOLS ile tahmin edilmiş modeldeki \hat{Z}_{it} hata terimlerinin kısmi toplamlarıdır.

Testin yatay kesit bağımlılığına izin vermesi, eşbütünleşme ilişkisini paneldeki tüm ülkeler için belirlemesi, eşbütünleşme denkleminde otokorelasyon ve değişen varyansa izin vermesi, küçük örneklerde de etkin sonuçlar üretebilmesi en temel olumlu yönleridir. Testin boş hipotezi paneldeki tüm ülkeler için eşbütünleşme ilişkisinin var olduğu yönünde olup hesaplanmasında bootstrap simülasyonundan yararlanılmaktadır. LM test istatistiği ve olasılık değerleri bootstrap kullanarak hesaplanmaktadır. Hesaplanan LMN+ test istatistiği ile eşbütünleşmenin mevcut olduğuna yönünde kurulan H_0 hipotezi test edilmektedir.

Tablo 8. Westerlund ve Edgerton (2007) LM Bootstrap Eşbütünleşme Sonuçları

LMN+	Sabit			Sabit ve Trend		
	İstatistik	Asimptotik p-değeri	Bootstrap p-değeri	İstatistik	Asimptotik p-değeri	Bootstrap p-değeri
	0.904	0.126	0.367	1.249	0.183	0.432

Not: Bootstrap olasılık değerleri 10.000 tekrarlı dağılım göre elde edilmiştir. Asimptotik olasılık değerleri, standart normal dağılıma göre elde edilmiştir. Gecikme değeri 3 olarak alınmıştır.

Tablo 8 verilerine göre, seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi ($p > 0.05$) vardır. Yani seriler arasında uzun dönem ilişki bulunmuştur.

Uzun Dönem Eşbütünleşme Katsayılarının Tahmini

Bu makalede uzun dönem eşbütünleşme katsayıları FMOLS (Full Modified OLS) yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu yöntem; ikinci derece sapmaları da ortadan kaldırmaktadır. FMOLS tahmincisi, aynı zamanda heterojenitenin var olması durumunda her bir yatay kesit için ise farklı bir eşbütünleşme vektörünün tahminine izin vermektedir. Panel FMOLS tahmincisi

$\hat{\beta}_{GFM}^* = N^{-1} \sum_{i=1}^N \beta_{FMi}^*$ şeklinde ifade edilmektedir ki, burada β_{FMi}^* her bir ülke için elde edilen katsayıyı göstermektedir. FMOLS tahmin verileri Tablo 9'daki gibidir.

FMOLS yöntemi analizleri yapılırken, otokorelasyon ve değişen varyans sorunları Newey-West yöntemi ile giderilmeye çalışılmıştır. Varsayım testleri sonucunda herhangi bir varsayım sapması durumuna rastlanmamıştır.

Tablo 9. FMOLS Uzun Dönem Eş Bütünleşme Katsayı Tahminleri

ÜLKE	SYSL	ÜLKE	SYSL
Avustralya	-0.265*	Kore	-0.254*
Avusturya	-0.281*	Letonya	-0.190*
Belçika	-0.237*	Litvanya	-0.151*
Kanada	-0.248*	Lüksemburg	-0.261*
Şili	-0.253*	Meksika	-0.143*
Çek Cumhuriyeti	-0.206*	Hollanda	-0.252*
Danimarka	-0.274*	Yeni Zelanda	-0.244*
Estonya	-0.213*	Norveç	-0.263*
Finlandiya	-0.289*	Polonya	-0.183*
Fransa	-0.241*	Portekiz	-0.247*
Almanya	-0.275*	Slovak Cumhuriyeti	-0.146*
Yunanistan	-0.229*	Slovenya	-0.129*
Macaristan	-0.207*	İspanya	-0.225*
İzlanda	-0.286*	İsveç	-0.288*
İrlanda	-0.270*	İsviçre	-0.284*
İsrail	-0.218*	Türkiye	-0.142*
İtalya	-0.227*	İngiltere	-0.277*
Japonya	-0.293*	ABD	-0.229*
PANEL	-0.238*		

Not: * 0.05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı, Tahminlerdeki otokorelasyon ve değişen varyans sorunları, Newey-West yöntemi ile telafi edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 9'a göre; sosyal yardım harcamaları/GSYİH değişkeni tüm ülkeler için yoksulluğu azaltıcı yönde istatistiksel olarak anlamlıdır. Sosyal yardım harcamaları/GSYİH değişkeni %1 arttığında, yoksulluk göstergesi milli gelirden pay alan en düşük %20'lik grup %23.8 azalış gösterecektir. Ülkeler içinde sosyal yardım harcamaları/GSYİH değişkeninin yoksulluğu azaltmada yüksek etkili olan ve ilk sıralarda yer alan ülkeler sırasıyla; Japonya, İsveç, İsviçre, İzlanda, Danimarka ve Avusturya'dır. Sosyal yardım harcamaları/GSYİH değişkeninin yoksulluğu azaltmada düşük etkili olan ülkelerden başlıcaları; Slovenya, Slovak cumhuriyeti, Türkiye, Meksika ve Litvanya olarak belirlenmiştir. Görüleceği üzere, çalışma kapsamında yapılan analiz sonuçlarına göre, Türkiye'de sosyal yardımlar yoksulluğu azaltmada yüksek etkili çıkmamıştır.

Kısa Dönem İlişki Analizi: Hata Düzeltme Modeli

Kısa dönem nedensellik ilişkisinin belirlenmesinde hata düzeltme terimi kullanılmaktadır. Bağımsız değişkende meydana gelen dengesizliğin bir sonraki dönemde ne kadarının düzeltileceğini gösteren hata düzeltme modelidir. Kısa dönem analizinde, farkı alınmış serilerin gecikmelileri ve uzun dönem analizinden elde edilen hata terimi serisinin bir dönem gecikmeli değeri (Error Correction

Term: ECT_{t-1} kullanılmaktadır.

$\Delta YKSL_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta SYSL_t + \beta_2 \Delta ECT_{t-1} + v_t$ denklemi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Kısa Dönem Hata Düzeltme Modeli Katsayı Tahminleri

Bağımlı Değişken: $\Delta YKSL$	Katsayı	St hata	t-İstatistiği	Olasılık Değeri(p)
$\Delta SYSL$	-0.194	0.043	-4.511	0.000*
ΔECT_{t-1}	-0.398	0.067	-5.940	0.000*
Sabit	1.275	0.238	5.357	0.002*
R2=0.635, DW=2.29, J-B=0.351, Harvey test(p)=0.141				

Not: * 0.05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı, JB; Jarque-Bera normallik testi olasılık değerini göstermektedir. Tahminlerdeki otokorelasyon ve değişen varyans sorunları, Newey-West yöntemi ile telafi edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 10'da hata düzeltme teriminin katsayısı negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Uzun dönemde birlikte seyreden seriler arasında kısa dönemde meydana gelen sapmaların %39.8'i ortadan kalkmakta ve seriler tekrar uzun dönem denge değerine yakınsamaktadır. Meydana gelen bir şokun etkisi $1/0.398=2.51$ yıl geçtikten sonra absorbe edilebilecektir.

Dumitrescu ve Hurlin (2012) Nedensellik Analizi

Analizi oluşturan seriler arasında eş bütünleşik bir ilişkinin incelenbilmesi nedensellik testini de beraberinde getirmektedir. Bu test ile hem yatay kesit bağımlılığı ve hem de bağımsızlığı durumunda tahminlemeler yapılabilen ve etkin sonuçlara ulaşılabilir. Söz konusu test aynı zamanda Granger nedensellik testi ile de benzer sonuçlar vermektedir. Dumitrescu ve Hurlin testi, heterojenliği ve yatay kesit bağımlılığını temel almaktadır.

Tablo 11. Dumitrescu ve Hurlin (2012) Nedensellik Testi Sonuçları

Boş hipotez	Test	İstatistik Değerleri	P	Sonuç
SYRD değişkeni YKSL değişkeninin Granger nedeni değildir	<i>Whnc</i>	8.842	0.000	Nedensellik Var
	<i>Zhnc</i>	9.598	0.006	
	<i>Ztild</i>	9.722	0.000	
YKSL değişkeni SYRD değişkeninin Granger nedeni değildir	<i>Whnc</i>	6.432	0.000	Nedensellik Var
	<i>Zhnc</i>	8.055	0.000	
	<i>Ztild</i>	8.126	0.005	

Tablo 11'den de görüleceği üzere, SYRD değişkeni YKSL değişkeninin Granger nedenidir, diğer yandan YKSL değişkeni de SYRD değişkeninin Granger

nedenidir. Yani çift yönlü nedensellik elde edilmiştir (SYRD \leftrightarrow YKSL). Böylece SYRD değişkeninin geçmiş değerleri bugünkü YKSL değişkeni üzerinde anlamlı etkili iken, YKSL değişkeninin de geçmiş değerleri bugünkü SYRD değişkeni üzerinde anlamlı etkilidir.

Sonuç ve Öneriler

Yoksulluk dünya tarihinde varlığını değişik anlamlarla hissettiren, neredeyse her ülkenin farklı biçimlerde yaşadığı temel sorunlardan biridir. Her ülkenin kendine özgü gelişmişlik seviyesi, ekonomisi, sosyolojik yapısı, kültürel özellikleri olması nedeniyle yoksulluk olgusu her ülkede farklı düzeylerde hissedilmektedir.

Sosyal yardımlar ise en temel seviyede asgari gelir güvencesi ile yoksulların asgari yaşam standardını hedefleyen politikaları ve harcamaları ifade etmektedir. Temel amacı yoksulların yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan geliri elde etmeleri ve toplumla bütünleşmelerini sağlamaktır.

Sosyal yardımlar, yoksullukla bağlantılı olarak geçmişten günümüze çeşitli biçimlerde uygulanmıştır. Ancak tıpkı yoksulluk gibi sosyal yardımlarda niteliksel ve niceliksel olarak değişikliğe uğramıştır. Tarihsel süreçte sosyal yardımlar aile, çevre, din adamları ve farklı meslek örgütleri ile yürütülürken, ulus devlet kavramının gelişmesi ile sosyal yardımlar yoksullukla mücadelede devletin kullandığı önemli bir araç haline gelmiştir.

Çalışmada 2000-2018 yılları için Türkiye'nin de dâhil olduğu 36 OECD ülkesine yönelik, sosyal yardımlar ve yoksulluk ilişkisi analiz edilmiştir. İlk aşamada homojenlik testi sonucunda eşbütünleşme katsayılarının homojen olduğu ve yatay kesit bağımsızlığı testi sonucunda paneli oluşturan ülkeler arasında yatay kesit bağımlılığı belirlenmiştir. Bu nedenle birinci nesil birim kök testlerinden Im, Pesaran ve Shin (2003), Maddala ve Wu (1999), Choi (2001) uygulanmış, ikinci nesil birim kök testlerinden CADF testi ile durağanlık test edilmiş, verilerin birinci düzey fark için durağan olduğu I(1) belirlenmiştir.

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin belirlenmesi amacıyla Westerlund ve Edgerton (2007) tarafından geliştirilen LM Bootstrap Panel Eşbütünleşme testinden faydalanılmıştır. Analiz sonucunda, seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olduğu görülmüştür, seriler uzun dönemli ilişkilidir. FMOLS yöntemi ile uzun dönem ilişki katsayıları belirlenmiş ve sosyal yardım harcamaları/GSYİH değişkeni %1 artığında, milli gelirden pay alan en düşük %20'lik grubun yoksulluğunun %23.8 azalış göstereceği belirlenmiştir. Bu doğrultuda sosyal yardımların uzun dönemde daha fazla yoksulluk giderici etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Ele alınan ülkeler içinde, sosyal yardım harcamaları/GSYİH değişkeninin yoksulluğu azaltmada yüksek etkili olan ülkeler sırasıyla; Japonya, İsveç, İsviçre, İzlanda, Danimarka ve Avusturya'dır. Aynı değişkenin düşük etkili olduğu ülkeler; Slovenya, Slovak Cumhuriyeti, Türkiye, Meksika ve Litvanya olarak belirlenmiştir.

Görüldüğü gibi Türkiye’de sosyal yardımlar yoksulluğu azaltmada yüksek etkili çıkmamıştır.

Uzun dönemde sosyal yardım harcamaları/GSYİH değişkeninin yoksulluğu azaltmada yüksek veya düşük etkili çıkmamasının ardında ülkelerin sosyal harcamalarının cömertliği, yoksulların seçimindeki kategorik programların çeşitliliği ile yerel yönetimlerin ve merkezi uygulamaların değişiklik göstermesi yatmaktadır.

Kısa dönem ilişkilerin belirlenmesi amaçlı hata düzeltme modeli analiz edilmiştir. Buna göre hata düzeltme mekanizması çalışmaktadır. Uzun dönemde seriler tekrar uzun dönem denge değerine yakınsamaktadır.

Son aşamada nedensellik durumunun belirlenmesi amaçlı Dumitrescu ve Hurlin (2012) testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda; SYRD değişkeni YKSL değişkeninin Granger nedenidir, diğer yandan YKSL değişkeni de SYRD değişkeninin Granger nedenidir. Sosyal yardım harcamalarında çift yönlü bir ilişki söz konusudur. Sosyal yardım harcamaları uzun dönemde yüksek etkilidir.

Araştırmanın analiz verilerine göre 2000-2018 yılları arasında Türkiye’de sosyal harcamaların yoksulluğu iyileştirici etkisi %1,42 oranında gözükmektedir. Diğer 36 OECD ülkeleri ile kıyaslandığında bu oran yüksek etkili değildir. Türkiye’de sosyal yardım programları diğer sistemlerin programlarına göre hem karma nitelik taşıırken hem de hak temelli ve daha çok yerel yönetimlerle organize edilen aynı ve nakdi yardımları ifade etmektedir. Analiz sonucu yüksek etkili çıkan ülkelere kıyasla görece cömert olmayan niteliğe sahiptir.

Gelişmekte olan ülkelerde sosyal politika aktörleri adaletsiz gelir dağılımını engellemeye yönelik çeşitli kollarda yeni üretim politikaları geliştirebilirler. Üretim politikaları istihdam yaratabilecek nitelikte olursa, yoksullar üretime ve istihdama katıldıklarında, artık yardıma muhtaçlıktan kurtulan bireyler haline dönüşebilirler. Çalışabilecek durumda olan yoksullar istihdama dâhil edilip yoksullukları azaltıldığında, onlara aktarılan yardımlar, çalışabilecek durumda olmayan dezavantajlı gruplara aktarılabilirse, bu grupların yaşam standartlarında bir iyileşme sağlanabilir. Tüm bu politikaların uygulanmasında hangi yöntem seçilirse seçilsin “insan temelli” bir yaklaşımla konuların ele alınması, yoksulluk sorununun çözümünde büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Ak, M.** (2016). Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (54), ss. 296-306.
- Aktan, C. C.** (2002). Yoksullukla Mücadele Stratejileri, *Hak-İş Konfederasyonu Yayınları*, 2-5.
- Aydın, M. K. ve Çakmak, E. E.** (2017). Sosyal Devletin Temelleri, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), ss. 1-19.
- Breitung, J.** (2005). A Parametric Approach to the Estimation of Cointegration Vectors In Panel Data. *Econometric Reviews*, 24(2), 151-173.
- Breusch, T. S., & Pagan, A. R.** (1980). The Lagrange Multiplier Test and its Applications to Model Specification Tests in Econometrics. *Review of Econometric Studies*, 47(1), 239-253.
- Brizon, P.** (1977). Emegın ve Emekçilerin Tarihi, *Onur Yayınları*, Ankara.
- Choi, I.** (2001). Unit Root Tests for Panel Data, *Journal of International Money and Finance*, 20(1), ss. 249-272.
- Çam, Y.**, (2017). Sosyal Devlet Anlayışının Maliye Politikaları Kapsamında Değerlendirilmesi, Cumhuriyet Üniversitesi, SBE, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sivas.
- Dumanlı, R.** (1996). Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları, *DPT Uzmanlık Tezi*, Haziran, Ankara.
- Dumitrescu, E. I., & Hurlin, C.**, (2012). Testing for Granger Non-Causality in Heterogeneous Panels, *Economic Modelling*, 29(4), pp. 1450-1460.
- Gafar, J.** (2004). Income Distribution, Inequality and Poverty During Economic Reforms in Guyana, *The Journal of Developing Areas*, 38(1), pp. 55-77.
- Gücenmez, T. ve Bedir, E.**, (2019). Ekonomik ve Sosyal Politikalara Farklı Bir Bakış: Üçüncü Yol, *Kamu İş Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 3, ss. 63-83.
- Gül, S. S.**, (2000). Yeni Sağ Sosyal Güvenlik Anlayışının Tarihsel Bağlantıları: İngiltere ve Türkiye Örnekleri, *AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40, 3-4, ss. 51-66.
- Güler, M. A.**, (2020). Birikim ve Düzenleme Ekseninde Sosyal Devletin Dönüşümü, Gazi Üniversitesi, SBE, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.
- Gümüş, İ.** (2018). Tarihsel Perspektifte Refah Devleti: Doğuş, Yükseliş ve Yeniden Yapılanma Süreci, *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 1(1), ss. 33-66.
- Gündoğan, N.**, (2008). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele, *Ankara Sanayi Odası Yayınları*, ss. 42-56.
- Güran, T.** (2011). İktisat Tarihi, *Der Yayınları*, İstanbul
- Hadri, K.** (2000). Testing for Stationarity in Heterogeneous Panels. *Econometrics Journal*, 3(1), ss. 148-161.

- http://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/citizenship/brave_new_world/welfare.htm#:~:text=TheBeveridgeReportaimedto,thetiredandthewidowed. (Erişim Tarihi: 05.03.2021).
- <https://data.oecd.org/socialexp/social-spending> (Erişim Tarihi: 10.01.2021).
- <https://databank.worldbank.org/> (Erişim Tarihi: 10.01.2021).
- Im, K. S., Peseran, M., & Shin, Y. (2003).** Testing for Unit Roots in Heterogeneous Panels, **Journal of Econometrics**, 115(1), ss. 53-74.
- İncedal, S., (2013).** Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları, **Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi**, Ankara.
- Koçbulut, Ö. Altıntaş, H., (2016).** İkiz Açıklar Ve Feldstein-Horioka Hipotezi: OECD Ülkeleri Üzerine Yatay Kesit Bağımlılığı Altında Yapısal Kırımlı Panel Eşbütünleşme Analizi, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı: 48, Temmuz-Aralık, ss. 145-174.
- Koray, M. (2018).** Sosyal Politika, **İmge Kitabevi**, Ankara.
- Kovancı, O., (2002).** Kapitalizm, Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksul Yasaları, AÜ, SBE, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara.
- Kurşun, A. ve Rakıcı, C., (2016).** Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi, **Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi**, 2(2), ss. 135-136.
- Levin, A., Lin, C.-F., & Chu, C.-S. (2002).** Asymptotic and Finite Sample Properties, **Journal of Econometrics**, (108), ss. 1-24.
- London, J. (1973).** Uçurum İnsanları, **Arat Yayınevi**, İstanbul.
- Maddala, G. S., & Wu, S. (1999).** A Comparative Study of Unit Root Tests With Panel Data and a New Simple Test, **Oxford Bulletin of Economics and Statistics**, Special Issue, 61(1), pp. 631-632.
- Marks, G. N. (2005).** Income Poverty, Subjective Poverty and Financial Stress, **Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research**, Melbourne.
- OECD, (2018). Sendikalaşma ve Toplu İş Sözleşmesi İstatistikleri, Ankara.
- Özmen, Z., (2017).** Avrupa’da Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansmanı: Farklı Refah Devletleri Üzerine Bir İnceleme, **Karabük Üniversitesi SBE Dergisi**, 7 (2), ss. 600-620.
- Pesaran, M. H., & Yamagata, T. (2008).** Testing Slope Homogeneity in Large Panels, **Journal Of Econometrics**, 142(1), ss. 50-93.
- Swamy, P. (1970).** Efficient Inference in a Random Coefficient Regression Model, **Econometrica Journal of The Econometric Society**, 38(1), ss. 11-323.
- Şenkal, A. (2005).** Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika, **Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti**, Kocaeli.

- Taş, Y. Ve Özcan, S.** (2012). Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma, Session 3D: Büyüme ve Gelişme, **III. International Conference on Eurasian Economies**, ss. 423-430.
- TDK, (2021). Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <http://sozluk.gov.tr/?q=YOKSUL&aranan=> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 13.02.2021).
- Temiz, H. E.**, (2008). Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri, **Çalışma ve Toplum Dergisi** (17), ss. 61-100.
- TÜİK. (2021). Haber Bülteni. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2019-33668> adresinden alınmıştır (Erişim Tarihi: 13.02.2021).
- UNDP, (2019). Gbal Multidimensional Poverty Index Illuminating Inequalities. **1. United Nations Development Programme and Oxford Poverty and Human Development Initiative.**
- Westerlund, J. & Edgerton, D.** (2007). A Panel Bootstrap Cointegration Test, **Economic Letters**, 97(3), ss. 185-190.
- Yıldırım, K., Mercan, M., Kostakoğlu, S. F.**, (2013). Satın Alma Gücü Paritesinin Geçerliliğinin Test Edilmesi: Zaman Serisi ve Panel Veri Analizi, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Aralık, 8(3), ss. 75- 95.

